

Ihmiskohtaloita Askolassa

V. 1918

Isäni tarina

Isäni Arvo Johannes Virtanen syntyi 11.4. 1890 perheen toiseksi vanhimpana lapsena. Hänen isänsä oli räätäli Johan Staffan Virtanen (vuoteen 1872 hän käytti kasvatuisänsä nimeä Nyman). Isäni äiti käytti naimattomana eläessään nimeä Amanda Maria Katariinantytär. (

Isäni syntyessä Venäjää hallitsi Aleksanteri III (1881-1894) ja ns. sortokaudet olivat jo alkaneet. Suuret nälkävuodet (1867-1868) olivat takana, mutta sadot eivät olleet vielä kehuttavat 1800-luvun lopullakaan.

Isäni perhe asui omassa mökissään Askolan kirkonkylän ja Vakkolan kylän puolivälissä. Tontti oli vuokramaalla. Se lunastettiin myöhemmin. Isäni syntyessä hänellä oli jo 5-vuotias veli, Hugo William, josta tuli isänsä tavoin räätäli. Isäni jälkeen perheeseen syntyi vielä kaksi poikaa ja yksi tytär; Mikko, myöhemmin Uurtamo, Kaino Virtanen, ja Rauha Virtanen. Kaikki elivät terveinä aikuisikään asti.

Isoisäni kuoltua isäni lunasti muilta sisaruksilta kotinsa tontteineen, kun nämä muuttivat muualle. Oman kotini asuinympäristö oli herttainen pieni kyläyhteisö, jota kutsuttiin Männistöksi. Kylän nimi oli kuvaava, sillä maapohja oli puhdasta hiekkaa niin syvälle kun jaksoi porata ja siinä kasvoi upeita paljasrunkoisia pitkiä mäntyjä. Naapuruston muodostivat nuorisoseuran talo Iso-Pirtti, viisi yrittelijästä pieneläjää sekä kirjailija Johannes Linnankosken suuri kaksikerroksinen huvila.

Isäni lapsuudenkodin elämä lienee ollut melko auvoista. Askola oli valistunut pitäjä. Kaikki lapset kävivät normaalin kansakoulun, jossa he oppivat kirjoittamaan jokseenkin puhdasta suomenkieltä, oppivat laskutaidon jne. 1900-luvun alkupuolellahan oli Suomessa vielä huomattava määrä ihmisiä, jotka kuittasivat allekirjoituksensakin puumerkillä.

Isoisäni ammatti ilmeisesti takasi riittävän toimeentulon ja hehtaarin tontti antoi maantuotteita kuten perunaa.

Jo 1800-luvun loppuun alkoivat sosialistiset aatteet levitä maahamme. Nimet Marx ja Engels tulivat tunnetuiksi. Männistössä varttunut miesväki ei jäänyt aatteille kylmäksi. He olivat kaikki käsityöläisiä, eivätkä omistavaa luokkaa. Vaikka Virtasen veljekset itse elivät kohtalaisen hyvin, näkivät he silloisen yhteiskunnan nurjan suhtautumisen huonommin varustettuja jäseniään kohtaan. Suomi oli silloin vahvasti maatalousvaltainen, mutta jatkuvasti kasvava maata omistamaton kansanluokka joka sai toimeentulonsa vain käsiensä työllä oli jo syntynyt. Heidän asemansa oli melko turvaton, eikä vielä ollut ammattiyhdistysliikettään. Varsinkin torppareiden hyvinvointi oli kokonaan isäntien hyväntahtoisuuden varassa.

Isoisäni-Staffan oli kokenut suuret nälkävuodet 1867-1868 (kts aiempi käsikirjoitus). Hän varmasti oli kertonut lapsilleen kauheuksista, joita vähäväkinen kansa tuolloin koki.

Työväenliike oli löytänyt otollisen maaperän maassamme. Liikkeen usein unohdettuja merkittäviä tavoitteita olivat työväestön sivistystason nostaminen, koulutus ja viinan kirojen poistaminen.

Askolan työväenyhdistys omisti oman talon ns. vähällä puolella Askolan kylää. Talo, jota nimitettiin Torpaksi sijaitsi maanviljelijä Jahvet Tyyskän lahjoittamalla tontilla. Tyyskä oli kuulemani mukaan paljon mukana yhdistyksen riennoissa, iloluontoisena miehenä erityisesti huvitilaisuuksissa. Mahtoikohan hän olla myös yhdistyksen jäsen? Kerrottiin kuitenkin että hän myöhemmin "käänsi kelkkansa", kuten sanantapa kuuluu, nähtyään vallankumouksen kääntyvän tappioliseksi.

Työväenyhdistyksellä oli oma urheiluseuransa, Salama. Kilpailut pidettiin Torpan pihalla ja juoksulajit läheisessä metsikössä.

Vuonna 1896 perustettu nuorisoseura rakensi oman talonsa Iso-Pirtin paikkakunnalle. Iso-Pirtti valmistui vuonna 1909 ja samaan aikaan Askolaan palasi Vihtori Peltonen eli kirjailija Johannes Linnankoski. Linnankoski antoi erinomaista pontta nuorisoseuran toimintaan. Linnankoski asettui perheineen hienoon ja mahtavaan Toivola-nimiseen huvilaan. Linnankoski kuoli vuonna 1912. Tämän jälkeen Toivolaa asutti professori Jalmari Jäntin perhe. Professori oli kustannusosakeyhtiö WSOY:n perustaja ja toinen omistaja.

Myöhemmin kotini sijaitsi Toivolan ja Iso-Pirtin naapurina. Näin isäni, kuten myöhemmin minäkin, vietti lapsuutensa sangen kulturelleissa piireissä.

Isättömänä syntyneen ja nälkävuosien kurjuudet kokeneen Staffan Virtasen ja hänen myöskin isättömän vaimonsa, Amanda Marian viisi lasta kasvoivat kunnan kansalaisiksi, joista jälkipolvikin voi olla kiitollinen.

Virtasten neljän pojan lapsuus ja varhaisuoruus kului urheillen ja erinäisiä töitä tehden. He olivat kaikki ehdottoman raittiita. Vielä minunkin lapsuudenkodissani viinaa tarjottiin vain lääkkeeksi lehmille. Yhteiskunnallisia kysymyksiä veljekset varmasti pohtivat ja ottivat niihin kantaa. Näyttää siltä että sukuni imi jo äidinmaidossaan vahvan sosiaalisen luonteen. Isäni Arvo liittyi Askolan työväenyhdistykseen jo 22-vuotiaana vuonna 1912 ja toimi siinä puheenjohtajanakin. Hänen isänsä Staffan lienee myöskin ollut työväenliikkeen mies, vaikkei tästä olekaan dokumenttia. Räätälinä ja kirvesmiehenä he olivat työväen edustajia, nykyäänhän he olisivat yksityisyrittäjiä.

Isäni valittiin jo varhain, noin 1915, kunnanvaltuustoon sekä myös köyhäinhuoltolautakuntaan ja sen puheenjohtajaksi. Hänellä oli laaja kannattajapiiri sekä omien vasemmistolaisensa että porvariain keskuudessa. Äärivasemmistolle isäni kuitenkin oli tietääkseni liian maltillinen.

Ammatinsa isä oppi työtä tekemällä. Häntä pidettiin hyvänä ja nopeana puuseppänä ja kirvesmiehenä. Hän oli omaksunut työväenliikkeen aatteen mukana myös raittiusliikkeen. Tätä kuvaa hyvin tätini kertomus, jonka mukaan isäni eräällä työmaalla Porvoossa työskennellessään kieltäytyi viinahakureissusta ja joutui tämän vuoksi jättämään koko työmaan.

Veljeksistä vanhin, Hugo, kävi räättäliopissa Helsingissä. Kaino puolestaan kävi Mustialan maamieskoulun. Nuorin, Mikko Uurtamo opiskeli ilmeisesti harjoittelijana sähkötekniikkaa ja puutavara-alaa. Hän toimi myöhemmin eläkeikään saakka Vakkolan Voima Osakeyhtiön ja sen yhteydessä toimivan sahan toimitusjohtajana. Meille seuraavan sukupolven edustajille Mikko oli ensimmäinen työnantaja. Itsekin olin 13-vuotiaana sahalla töissä yhden markan tuntipalkalla. Ammattimiehen tuntipalkka oli tuolloin kuusi markkaa.

Virtasen perheen ainoa tyttölapsi oli nimeltään Rauha Julia. Muistan hänet lapsuudestani kauniina ruskeasilmäisenä Rauha-tätinä, joka ei koskaan mennyt naimisiin. Rauha-täti taas oli taitava käsityöihminen, joka ei koskaan tullut kylään tyhjin käsin. Muistan myös Rauha-tädin kosijoista viimeisen, joka ajoi Artjärven linja-autoa. Rauha-täti matkusti usein veljensä Kainon luota Myrskylän Pakilasta Askolaan ja takaisin. Seurasimme ikkunasta kuinka kuljettaja kantoi Rauha-tädin laukkuja ja jäi juttelemaan tädin kanssa hyvän aikaa.

En tiedä paljonko Askolan työväenyhdistyksellä oli yhteistyötä nuorisoseuran kanssa. Muistelen, että Salaman voimistelijat olisivat käyttäneet Pirtin avaraa salia voimisteluharjoituksiin ja näytöksiin. Onnettoman sodan jälkeen Iso-Pirtti sai vaivoikseen suojeluskunnan. Se harjoitteli sulkeista aivan entisen punapäällikön kodin näköetäisyydellä. Ennen veljessotaa ei Askolassa ollut punakaartia eikä suojeluskuntaa. Se oli vaurasta maatalousaluetta, jossa asui taitavia ja hyvin toimeen tulevia käsityöläisiä. Suurimissa talossa elantonsa ansaitsi myös muonamiehiä perheineen.

(Lapsuudessani Torppa ei ollut enää käytössä vaan suljettuna, vaikkakin oli ehjänä. Meillä pojilla oli tapana kokoontua sen pihamaalle pelaamaan pientä rahapeliä kolikoilla. Kolikkoa heitettiin vasten talon sileää seinää. Kolikkojen joukossa oli vielä A-kolikkokin, Aleksanteri III:n ajalta.

OSa II

Ensimmäisen maailmansodan alkaminen vuonna 1914 ei liene suuresti vaikuttanut Virtasen perheen tai Vakkolan sen enempää kuin Askolan kirkonseudunkaan elämänmenoon. Alue oli nimittäin jokseenkin omavarainen.

Koko maahan sota sensijaan vaikutti. Lisäksi vuosi 1915 oli heikoimmilla viljelysaluilla osittainen katovuosi. Vuoteen 1917 tultaessa maassamme koettiin suorastaan nälänhätää, joka johti eri yhteiskuntaluokkien eriarvoisuuteen, kun toisilla oli leipää, toisilla taas ei. Virtasen perheessä ei varmaankaan nähty nälkää, mutta työväenliikelle uskollisina osallistuttiin varmasti keskusteluihin ja vaaditiin tasa-arvoisempaa tulon eli leivän jakoa. Hugo-setä ja isäni olivat myös köyhäinhuoltolautakunnan jäseniä. Koko perhe oli siis sosialisteja ja leimautuivat täten myöhemmin punaisiksi.

Muulla maassa tapahtui jo rajumpia asioita. Suomessa oli noin 100 000 venäläistä sotilasta, jotka Venäjän maaliskuun vallankumouksen seurauksena marssivat ulos kasarmeistaan murhaten upseereitaan. He lietsoivat myös vallankumoushenkeä erityisesti radikaalimpaan suomalaiseen vasemmistoon. Lokakuun vallankumous, kun

Lenin ja bolševikit nousivat valtaan, ei ainakaan parantanut tilannetta, vaikka Lenin lupasi Suomelle täyden itsenäisyyden, jonka hän tunnustikin 31.12.1917. Venäläinen sotaväki osallistui edelleen Suomessa radikaalin vasemmiston kanssa väkivallan tekoihin. Näitä oli mm. Alfred Kordelinin murha kotonaan Lammin pitäjän Mommilassa 7.11.1917. Marraskuun suurlakko kiristi tilannetta edelleen, kun lakkolaiset ottivat yhteen virkavallan kanssa ja tapahtui paljon väkivaltaisuuksia. Askolassa tilanne pysyi ilmeisen rauhallisena, eihän siellä ollut punakaartia eikä suojeluskuntaakaan. Työpaikoilla sekä kunnanvaltuuston ja –hallituksen kokouksissa saatettiin kuitenkin käyttää kovaa kieltä, joka myöhemmin kostautui.

Helmikuun alun 1918 tilannetta Vakkolassa kuvaa hyvin tuolloin pidetyn kokouksen pöytäkirja. Työväen yhdistyksen kokouksen ainoana asiana oli päätös pitää jo aiemmin sovittu tanssi, ja lainata sinne Jussi Rinteeltä viulu 5 markan hinnasta. Kokous ei siis ollut kovinkaan sotaisa, vaikka muualla sota oli jo käynnissä. Ilmeisesti Virtasen miehet eivät vielä uskoneet sotaan, jota monet historioitsijat pitävät sen hetkessä yhteiskunnallisessa tilanteessa väistämättömänä.

Askolan kirkonkylän ja Vakkolan välinpitämättömyys sodasta johtui siitä että Porvoo oli koko tammikuun suojeluskuntien hallinnassa. Rintama kulki Keravan tienoilla. Keravan rautatieasema oli punaisten hallussa. Yrityksistä huolimatta heidän ei onnistunut vallata Porvoota. Askolan itäisellä puolella oli punakaarti, joka myöhemmin pyrki puuttumaan kirkonkylänkin asioihin. Joitain askolalaisia nuoria miehiä lähti pohjoista kohti liittyäkseen valkoiisiin.

Sodan edetessä Askolan porvarit ja työväenyhdistyksen miehet neuvottelivat ja pohtivat siitä selviytymistä rauhanomaisesti. Rauhan miehenä tunnetun isäni lausuma kirkkoherra E.W. Pekkalalle jäi historian. Isäni ilmoitti: tapahtukoon mitä tahansa, murhaamista ja ryöstämistä mina en hyväksy.

Viimeinen taistelu Porvoosta käytiin Pellingissä 12. helmikuuta. Kansanvaltuuskunnan edustajilla (kapinahallitukselta) vei aikansa saada hallintonsa kuntoon. Virkamiehet eivät ilmeisesti olleet kovin yhteistyöhaluisia. Maaliskuussa, kun sota oli käynyt punaisille tappiolliseksi, Porvoon kansanvaltuuskunta antoi ymmärtää, että Askolaan on saatava sen alainen hallinto. Käsken seurauksena Askolan keskeinen kirkonkylä asetti mm. miliisiksi eli nimismiestä vastaavaan virkaan isäni Arvo Virtasen. Hänellä oli omiensa luottamuksen lisäksi myös porvaripuolueen kannatus. Isä oli haluton hommaan, mutta kun toiseksi vaihtoehdoksi hänelle annettiin liittyminen punakaartiin, otti hän mieluummin vastaan miliisin toimen.

Miliisin tehtävät eivät olleet isälleni mieluisia. Pitäjän nimismiehenä hänen kuului pitää yllä järjestystä ja toimia yleisenä syyttäjänä. Ensimmäinen työtehtävä oli erityisen ikävä. Hänen piti marssia kahden kiväärimiehen saattamana hyvän ystävänsä Edvin Lindholmin luokse, ottaa hänen taskuaseensa pois ja takavarikoida hänen arkistonsa.

Hän ehti toimia virassaan korkeintaan kuusi viikkoa. Hänen onnistui pitää järjestystä yllä. Tänä aikana ei hänen toimialueellaan murhattu tai pahoinpidelty yhtään ihmistä. Suojeluskuntalaisia ei ilmi annettu eikä asetettu syytteeseen. Viljan takavarikointia tapahtui jonkin verran. Osalle isännistä isäni haki korvausta menetyksiinsä Helsingin Kansan valtuuskunnan rahastosta.

Askolalaiset muistelivat tyytyväisinä isäni toimia tuona aikana. Isäni jo kuoltua kuulin useita tarinoita, joissa isäni oli toiminut kyläläisiä suojellen. Erään mukaan Porvoosta tuli turkulaisia joukko kurittomia punakaartilaisia, joiden tapana oli sattuman

varaisesti murhata isäntiä ja ryöstellä ruokatarpeita. Tullessaan Vakkoolaans. ristille, joka on tienhaara, mistä erkaneet tie kirkonkylälle, he alkoivat kysellä tapettavia isäntiä. Isäni haettiin apuun. Hän oli isokokoinen mies punainen nauha käsivarressaan. Isäni esitti paperinsa, kertoi olevansa miliisi ja hoitaneensa jo asiat tällä paikkakunnalla. Miehet jatkoivat matkaansa hänen kehoituksestaan.

Kerran taas tuli Onkimaalta joukko vihaisia miehiä vaatimaan kirkon vieressä olevasta pitäjän makasiinista viljaa. Isäni ja hänen Hugo-veljensä haettiin paikalle ja makasiini pysyi suljettuna.

Palkkioksi toimistaan isäni ja Hugo-setä vietiin pahamaineiselle Tammisaaren vankileirille. Setäni Hugo Virtanen kuoli sielä 4.9.1918. Isäni Arvo Virtanen palasi henkivieverissä kotiin vähän myöhemmin samana syksynä. Odottamassa oli äitin ja perheen vastasyntynyt esikoinen, sisareni.

Mietteitä ja jälkipuintia 1918-vuoden tapahtumista

Kotiseutuni astui punaiseen valtaan kohtalokkaana vuonna 1918, kuten monissa asiakirjoissa ilmaistaan. Käytännössä se merkitsisi sitä, että kruununnimismies Edvin Lindholmin tilalle valittiin miliisipäälliköksi isäni Arvo Virtanen, jota siis porvaristokin kannatti. Nimismiehen syrjäyttäminen tapahtui varmaankin ystävällisessä hengessä. Hän oli isäni hyvä tuttava. Seuraavalla vuosikymmenellä he jahtasivat yhteistyössä pirtutrokareita. Punainen valta, samoin kuin isäni korkea asema siinä astui voimaan maaliskuun puolivälissä ja kesti kuusi viikkoa.

Mitä puuhasivat muut Virtasen veljekset punaisen vallan aikana?

Hugo-setä yhdessä Mia-vaimonsa kanssa avusti isää toimestaan.

Kuulustelupöytäkirjassa hänet mainitaan hermoheikoksi. Siinä näyttäisi kuulustelijan näkemys varsin väärältä. Hugo-setä oli veljessarjan lukenein. Hän kirjoitti vankileiriltä Tammisaaresta kirjeitä vaimolleen, joista voi päätellä hänen aavistaneen kohtalonsa: En minä täältä palaa. Hän antoi kirjeissään ohjeita vaimolleen vähäisten viljelysten hoidosta sekä kehotti vaimoan kasvattamaan lapsensa ahkeriksi, isänmaataan palveleviksi kunnan kanslaisiksi.

Mikko-setä oli kuulustelupöytäkirjan mukaan kiivas agitaattori, joka kertoili valkoisten murhatöistä ja kehotti sahan työmiehiä liittymään punakaartiin. Kuulustelujen mukaan hän myös yllytti nuorimman veljensä, Kainon osallistumaan sotaan. Tämä on helppo uskoa. Mikko oli tärkeän oloinen ja vähän kiivaskin.

Kaino-setä oli ainoa veljeksistä otti kiväärin ja lähti rintamalle, luultavasti johonkin Keravan tienoille. Sedän sodankäynnistä ei ole paljon tietoa. Kerran itse jatkosodan aikaan lomallani kerroin sedälle kokemuksiani, miten viiden tuuman haupitsi pamahtaa. Setä mainitsi maanneensa kerran viiden metrin päässä tykistä. Valitettavasti setä ei kertonut silloin enempää enkä älynnyt kyselläkään. Setä kuitenkin haavoittui rintamalla jalkaan ja joutui sairaalaan. Sieltä hän palasi kotiin kaikessa rauhassa, eikä hän esiinny missään kuulustelupöytäkirjoissa. Ilmeisesti paluu tapahtui myöhemmin kesällä, jolloin pidätyksiä ei enää suoritettu.

Valta siis vaihtui Askolan seudulla 1918 luvun lopulla. Asia hoitui ilman taisteluita. Hävinneet pysyttelivät kotonaan, pelko kuitenkin sydämissään. Tietoa oli jo levinnyt valkoisten suorittamista summittaisista teloituksista ja murhatöistä.

Huhtikuun 30. 1918 alkoi tapahtua. Aiemmin Rauha-täti oli nähnyt kirkkoherran juoksevan maantiellä Vakkolaan pain kivääri kädessään. "Punaiset" haettiin kotoaan suojeluskuntalaisten kiväärien saattamana. Virtasen veljekset, Kainoa lukuunottamatta, pidätettiin. Pidätetyt koottiin pappilan portille eli maantielle pappilan aidan viereen. Siinä tapahtui jo kiivas tunteen purkaus. Kirkkoherra E.W. Pakkala syytti isääni pahimmaksi rikolliseksi. Hänhän oli ollut punaisen vallan johtava miliisi. Isä uhattiin ampua siihen paikkaan ja viitattiin lähellä olevaan sorakuoppaan. Kertoman mukaan isä oli avannut takkinsa, paljastanut rintansa ja sanonut, että siitä vaan.

Suojeluskuntalaisten ja muun väen lisäksi paikalla oli saksalaisia sotilaita. He kuuluivat Saksan itämeren divisioonaan, joka oli kenraalimajuri von der Goltzin johdolla noussut maihin Hangossa 3.4.1918 varmistamaan valkoisten menestystä sodassa. Helsingin valtauksen jälkeen saksalaiset sotilaat olivat levittäytyneet pitkin rannikkoa. He näkivät varmasti paljon epämääräisiä teloituksia. Isäni ja hänen tovereidensa onneksi saksalaiset sotilaat puuttuivat nyt pappilan portin tapahtumien kulkuun ja estivät verityöt siellä. Kirkkoherra Pakkala osasi saksaa ja toimi myös tilanteessa tulkkina.

Vangitut vietiin hevoskyydillä Porvooseen kuulusteluja varten. Heidät suljettiin Porvoon Suomalaisen yhteiskoulun pihamaalle, jonka ympärille vedettiin verkkoaitaa. Kuulustelut kestivät koko toukokuun.

Vangittujen olosuhteet koululla olivat ilmeisesti siedettävät. Äitini pyöräili kertomansa mukanaan useita kertoja viemään miehelleen syötävää ja tupakkaa. Vartijat eivät estäneet niiden ojentamista verkkoaidan läpi. Tavallisin ruokatarvike oli piimä. Se pysyi pahenematta kuumana keväänä ja oli helppo kaataa aidan läpi vastaabottajan astiaan. Muitakin vaimoja kävi siellä usein samalla asialla. Äitini oli tuolloin seitsemännellä kuulla raskaana. Muistona ajoilta on jäänyt hänen omalle Köyliössä asuneelle äidilleen kirjoittamansa kortti, jonka sanoma oli jonkin verran lohdullinen: kyllä me olemme vielä täällä henkissä, molemmat. Sana molemmat oli alleviivattu.

Kuukauden kestäneiden kuulusteluiden aikana pyydettiin Askolan isänniltä todistuksia syytettyjen luonteenlaadusta ja toimista punaisena aikana. Kenenkään ei voitu osoittaa kuuluneen punakaartiin, kun sellaista ei paikkakunnalla ollut. Isääni ei moitittu luonteenlaadustakaan. Hugon ja Mikon sensijaan sanottiin olevan kovia bolševikkipuolueen ihailijoita. Mikko-setäni sanottiin lisäksi olevan kiivaspuheinen agitaattori.

Jahfetti Tyyskän todistus tuntui olevan paha syytteen aihe. Sen mukaan Hugo-setä oli osallistunut latojen ja riiehen tarkistukseen, erään riiehen lukon murtamiseen kahden elintarvikepussin takavarikoimiseen. Nämä säkit olivatkin Mia-tädin hallussa. Hän ilmoitti niistä heti miehensä vangitsemisen jälkeen ja luovutti ne pois. Hugo kuului kylän elintarvikelautakuntaan jo ennen vallankumousta ja jatkoi siinä kansanvaltuuskunnan aikana, vaikka porvarit erosivat. Tarinan mukaan oli käynyt niin että kaksi Juornaankylästä saapunutta pyssymiestä oli vaatineet Hugo-sedän mukaansa tarkistamaan alueen viljakätköjä. Tyyskän todistuksen mukaan he "tarkastivat kaikki latot ja riihat ym. murtivat erään riiehen lukon ja löysivät Mäntsälän sojeluskunnan jättämiä jauhoja ja ryynejä 250-300 kgr." Nuo kaksi pussia esiintyvät myöhemmissäkin asiakirjoissa.

Tässä on kai todistajille ja tuomareille tullut kymmenyspilkkuvirhe. Silloin ei varmasti ollut 250-300 kg:n säkkejä. Ne olisivat olleet melko hankalia liikutella. Sodassa on tapana paisutella asioita vaikutuksen tekemiseksi.

Näistä rikoksista syytettyinä Virtasen veljekset lähetettiin Tammisaaren vankileirille, kuten tuhannet kohtalotoverinsa. Heitä ei siis oltu tuomittu mistään, vaan heitä pidettiin tuomiota odottamassa. He astuivat tuosta kohtalokkaasta portista sisään 31.5.1918.

Tammisaaren leiristä

Tammisaaren vankileiri oli myöhemmin tietoisuutemme tuotuja karmeita keskitysleirejä. Se ei sijainnut Tammisaaren kaupungissa vaan Snappertunan pitäjän Dragsvikissä. Siellä etelään viettävällä rinteellä sijaitsi vanhoja venäläisten kasarmit, joissa vangit majoitettiin.

Vietin siellä kesän 1953 lääket. kapteenin lomasijaisena. Olin silloin vasta lääketieteen kandidaatti. Kiertelin seutua ja kuvittelin mielessäni kuumaa kesää 1918. Ajoittain 10 000 miestä loikoili hietikoilla nälissään, sairaina ja omaisiaan ikävöiden. Leiri oli täyteen ahdettu, sen hygienia oli olematon ja punatauti ja muut sairaudet riehuvat nälkiintyneiden miesten keskuudessa. Leirin työt teetettiin vahvimilla vangeilla, joihin isänikin kuului. Muistin isän kommentit lapsuuden ruoka pöydässä, jos me lapset moitimme ruokaamme tai emme halunneet syödä. Isäni totesi tällöin että olen tehnyt työtä palkkana puoli silliä päivässä. Leirissä arvioitiin lähteestä riippuen 2000-3000 vankia. Hugo-setä oli tässä joukossa.

Kun palasin paikalle 1990 luvulla. Silloin sinne oli jo saatu aikaiseksi mahtava muistomerkki. Se on aluetta kiertävä graniitista veistetty kaareva aita, johon on hakattu 2000 nimeä. Löysin niiden joukosta myös Hugo-sedän nimen. Vieressä oli erillinen patsas, johon liittyvä teksti ihmettelee ihmisen julmuutta toista ihmistä kohtaan. Laskimme vaimoni Maijan kanssa kukat muistomerkille.

Leirillä vapautus

Kun Virtasen veljekset lähetettiin Tammisaareen, eivät Askolan kirkonseudun talolliset tienneet millaisiin oloihin he joutuisivat. Kesäkuun lopulla kun kuolema lisääntyvissä määrin korjasi satoaan vankileirillä, alkoi tietoja kantautua Askolaankin asti Tammisaaren “yliopiston” todellisesta luonteesta. Tällöin heräsi kyläläisten keskuudessa paniikki omiansa puolesta. Olihan Virtasen veljekset olleet hyviä naapureita ja vielä suojelleet heidän omaisuuttaan Askolan lyhyenä punaisena aikana.

Aktiivisin ja ilmeisesti huolestunein oli talollinen ja herrastuomari Wihtori Klemetti, joka oli meille sukulaismies. Isoäitini oli kotoisin hänen talostaan. Komea talo sijaitsi korkealla mäellä kosken rannalla lähellä Vakkolan ristiä. Punaisena aikana, kun murhaaja- ja ryöstäjäjoukkoja kulki Askolan poikki, oli Klemetin talo ensimmäisenä silmätikkuna. Silti se oli säästynyt tihutöiltä. Wihtori Klemetti ei ollut esiintynyt syyttävän todistajana Porvoon kuulusteluissa. Heinäkuuhun mennessä aktivoituivat monet muutkin paikkakunnan miehet, talolliset ja muut porvarit, vaatimaan Virtasten veljesten vapuuttamista.

Ensimmäinen kirje lähetettiin 4.7.1918 suoraan vankileirin hallintoviranomaisille. Sen allekirjoittajina oli Vihtori Klemetin lisäksi Heikki Uljas ja Hjalmar Peltonen. Erillisen kirjeen kirjoitti vielä Johan Mäittälä, joka omisti sähköliikkeen kosken rannalla lähellä Vakkolan ristiä. Saattaa olla että isäni oli punaisena aikana hänen sahallaan töissä. Näin hän oli nopeasti saatavissa paikalle, jos ristillä tarvittiin hänen apuaan. Kirjeissä luvattiin taata että vapautettavaksi pyydettyt ovat luotettavia eivätkä enää "tee pahojaan".

Seuraavassa kirjeessä, joka lähetettiin 30.7.1918 anottiin jälleen Virtasen veljesten vapauttamista anojien vastuulle. Siinä keuhuttiin myös laajasti isäni toimintaa paikkakuntalaisten suojelina punaisena aikana. Vihtori Klemetti ja Heikki Uljas olivat jälleen allekirjoittajina. Heidän lisäksi kirjeen allekirjoitti Jalo Klemetti, jonka titteli oli rakuuna.

Kolmannen kirjeen 15.9.1918 lähetti Journaankylän mahtimies Severi Laurinmäki. Hän omisti 100 hehtaaria maata ja sahan, ja oli isäni hyvä valtuustokaveri. Hän anoi vain isäni vapauttamista. Hänen tietämättään Hugo-setä oli tosin jo kuollut.

Kun nämäkään kirjeet eivät tuottaneet tulosta ja tieto Hugo-sedän kuolemasta saapui, näytti paikkakunnalle syntyneen varsinainen paniikki. Armonaomuksia lähetettiin lyhyenä aikana lukuisia.

-16.9. talolliset Vihtori Klemetti, Jahvet Tyyskä, Johan Järvinen sekä mylläri Johan Mäittälä

-16.9. poliisi Ilmari Petäjäinen (jota isäni onnistuneesti suojeli punaisilta)

-17.9. suksitehtailija Emil Lampinen, Kerkkoo

-28.9. talollinen Erik Yrjänmaa (hän kehuu kirjeessään isän estäneen väkivaltaisuuudet Onkimaalla

-7.10. Kihlakunnan lautamies ja maanviljelijä Vihtori Klemetti

-8.10 nimismies Edvin Lindholm

-8.10. postinhoitaja E.V. Mäittälä ja talollinen A.P. Mäittälä (isäni valtuustokaveri)

-12.10. talolliset William Pitkänen, Toivo Järvinen, Heikki Uljas, Vihtori Klemetti ja epäselvää nimi

??pvm* Askolan suojeluskunnan jäsen William Pitkänen (3-sivuinen koneella kirjoitettu kirje)

-??pvm* Suojeluskunnan esikunta: Emil Perttilä, Jafvet Tyyskä, William Pitkänen ja Toivo Järvinen

16.10. Askolan kirkkoherra ja kirkolliskokouksen jäsen E.W. Pakkala

25.8*10? Mylly-, sähkö- ja sahaliikkeen omistaja Johan Mäittälä

Taulukko:

Sukupuut ja syntymäajat:

Kaino-sedän tyttö! Naisten mies